

**Európa regionális gazdaságtörténete az „ipari forradalom” korában,
1760-1914 – kitekintés az Amerikai Egyesült Államokra**

Egyetemes történelem szeminárium

BTTR273OBA

Dr. Lévai Csaba egyetemi tanár

I. Bevezetés Európa 19. századi gazdaságtörténet elméletébe és forrásaiba

II. A „világ műhelyétől” a „nagy válságig”: Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királysága

III. A francia gazdaság viszontagságai a „hosszú 19. században”

IV. Európában az élre: a német területek/Németország

V. Sikeres „kicsik” Nyugat-Európában: Svájc, Hollandia és Belgium

VI. Sikeres felzárkózás sajátos utakon: Dánia, Svédország és Norvégia

VII. Ellentmondásos fejlődés a régió és az egyes országokon belül: a mediterrán régió (az itáliai területek/Olaszország, Spanyolország és Portugália)

VIII. Nyugat és kelet között a felzárkózás igézetében: a Habsburgok által uralt területek

IX. Önállósodás és leszakadás: a balkáni régió

X. A keleti „kolosszus: Oroszország (benne Lengyelország és Finnország)

XI. Európa perifériájáról a világgazdaság élére: az Amerikai Egyesült Államok

**Európa regionális gazdaságtörténete az „ipari forradalom” korában,
(1760-1914) – kitekintés az Amerikai Egyesült Államokra**

Egyetemes történelem szeminárium

BTTR273OBA

I. Bevezetés Európa 19. századi gazdaságtörténet elméletébe és forrásaiba

1. Ránki György: *Közgazdaság és történelem: a gazdaságtörténet választójai.* (Akadémiai, Bp. 1977.) Megtalálható még: Ugyanő: *Mozgásterek, kényszerpályák. Válogatott tanulmányok.* (Magvető, Bp. 1983.) 22-120. o.
2. Gerschenkron, Alexander: A gazdaságtörténet néhány módszertani problémája. In: Ugyanő: *A gazdasági elmaradottság történelmi távlatból.* (Gondolat, Bp. 1984.) 527-551. o.
3. Kövér György: Elmélet és módszer a legújabb gazdaságtörténetben. *Aetas*, 1999/3. 285-293. o.
4. Kövér György: A gazdaságtörténet-írás újabb útjai. In: Bódy Zsombor – Ö. Kovács József (Szerk.): *Bevezetés a társadalomtörténetbe. hagyományok, irányzatok, módszerek.* (Osiris, Bp. 2003.) 281-301. o.
5. Kövér György: Fordulat, forradalom után? A magyar gazdaságtörténet-írás a nemzetközi trendek tükrében. *Századok*, 2013/1. 189-204. o.
6. Rostow, W. W.: A gazdasági növekedés szakaszai. *Valóság*, 1992/12. 1-20. o.
7. Rostow, W. W.: *Coda: Tünődések a vita 1990-es állásáról.* *Valóság*, 1992/12. 20-30. o.

Európa 19. századi gazdasági fejlődését áttekintő általános munkák:

1. Pounds, Norman J. G.: *Európa történelmi földrajza.* (Osiris, Bp. 2003.) 345-510. o.
2. Cameron, Rondo: *A világgazdaság rövid története.* (Maecenas, Bp. 1994.) 235-270. o.
3. Berend T. Iván – Ránki György: *Európa gazdasága a 19. században, 1780-1914.* (KJK, Bp. 1987.) 9-88. o.
4. Landes, David S.: *Az elszabadult Prométheusz. Technológiai változások és ipari fejlődés Nyugat-Európában 1750-től napjainkig.* (Gondolat, Bp. 1986.) 7-495. o.
5. Hobsbawm, Eric J.: *A forradalmak kora (1789-1848).* (Kossuth, Bp. 1988.) 31-54. o., 147-179. o.
6. *Gazdasági elmaradottság, kiutak és kudarcok a XIX. századi Európában. Az európai periféria az ipari forradalom korában.* Szerk. Berend T. Iván – Ránki György (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1979.) 9-158. o.

II. A „világ műhelyétől” a „nagy válságig”: Nagy-Britannia és Írország Egyesült Királysága

Általános köztörténeti áttekintések:

1. *19. századi egyetemes történet 1789-1914.* Szerk. Vadász Sándor. (Osiris, Bp. 2011.) 130-166. o.
2. *A hosszú 19. század rövid története.* Szerk. Bebesi György (Pécs, 2013.) 147-158. o.
3. Egedy Gergely: *Nagy-Britannia XX. századi története.* (Aula, Bp. 1998.) 9-42. o.

A korszak gazdaságtörténetét áttekintő, összefoglaló munkák

1. Berend T. Iván: *Európa gazdasága a 19. században, 1780-1914.* (KJK, Bp. 1987.) 118-139. o.
2. Cameron, Rondo: *A világgazdaság rövid története.* (Maecenas, Bp. 1994.) 223-276. o.
3. Diederiks-Lindblad-Noordam-Quispel-de Vries-Vries: *Nyugat-európai gazdaság és társadalomtörténet.* (Osiris, Bp. 1995.) 13-32. o., 193-222. o., 236-43. o.
4. Ránki György: Az angol ipari forradalom kérdéséhez. In: Ugyanó: *Mozgásterek, kényszerpályák. Válogatott tanulmányok.* (Magvető, Bp. 1983.) 205-253. o.
5. Landes, David S.: *Az elszabadult Prométheusz. Technológiai változások és ipari fejlődés Nyugat-Európában 1750-től napjainkig.* (Gondolat, Bp. 1986.) 69-179. o.
6. Daunton, M. J.: A brit ipari forradalom. A könyvet ismerteti: Timár Lajos. *Klió-Történelmi szemlélő folyóirat*, 1997/1. 18-20. o.
7. Allen, Robert C.: A brit ipari forradalom új megközelítésben. *KLIÓ-Történelmi szemlélő folyóirat*, 2013/1. 75-83. o.
8. Williamson, Jeffery G.: A francia háborúk hatása a felhalmozásra Nagy-Britanniában – új megközelítés. In: *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 70-71. o.

A mezőgazdaság átalakulása

1. Vári András: Viták az angol gazdaságtörténet-írásban. A „mezőgazdasági forradalom” és a „bekerítések”. *Agrártörténeti szemle*, 1983/3-4.
2. Allen, R. C.: Agrárfundamentalizmus és az angol mezőgazdaság fejlődése. *Világtörténet*, 1991. Ősz-tél, 52-58. o.
3. Wilson, John F.: Brit vállalkozói kultúra és vállalkozástörténet. A könyvet ismerteti: Pogány Ágnes. *Klió-Történelmi szemlélő folyóirat*, 1999/3. 84-89. o.

Az ipar fejlődése

1. Daunton, Martin: Kohók, kovácsműhelyek és bányák. In: *A brit gazdaság és társadalom a XVIII-XIX. században.* Szerk.: Timár Lajos. (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.) 91-108. o.
2. Riden, Philip: A vas- és acélipar. In: *A brit gazdaság és társadalom a XVIII-XIX. században.* Szerk.: Timár Lajos. (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.) 117-22. o.

3. Laxton, Paul: A textilipar történeti földrajza. *A brit gazdaság és társadalom a XVIII-XIX. században*. Szerk.: Timár Lajos. (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.) 109-116. o.
4. Rubinstein, W. D.: Az ipar hanyatlása Nagy-Britanniában? A könyvet ismerteti: Timár Attila. *Klió-Történelmi szemlélő folyóirat*, 1998/2. 102-107. o.
5. Thompson, E. P.: Az idő, a munkafegyelem és az ipari kapitalizmus. In: *Időben élni. Történelmi szociológiai tanulmányok*. (Akadémiai, Bp. 1990.) 60-116. o.

A brit gazdasági fejlődés regionális jellege

1. Timár Lajos: Regionális tagoltság és integráció a 19. századi brit gazdaságban és társadalomban. In *Emlékkönyv L. Nagy Zsuzsa 70. születésnapjára*. (Multiplex Media-DUP, Debrecen, 2000.) 133-147. o.
2. Gregory, Derek: Az iparosodás és a térgazdaság integrációja. *A brit gazdaság és társadalom a XVIII-XIX. században*. Szerk.: Timár Lajos. (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.) 79-90. o.
3. Pollard, Sidney: Régi és új ipari körzetek Nagy-Britanniában a forradalmi és a napóleoni háborúk időszakában. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 78-79. o.

III. A francia gazdaság viszontagságai a „hosszú 19. században”

Általános köztörténelmi áttekintések

1. *19. századi egyetemestörténet... i.m.* 2011. 74-129. o.
2. *A hosszú 19. század rövid története i. m.* 2013. 159-174. o.
3. Price, Robert: *Franciaország története*. (Maecenas, Bp. 1994.) 81-204. o.

A korszak gazdaságtörténetét áttekintő, összefoglaló munkák

1. Berend T. Iván-Ránki György: i.m. 1987. 143-97. o.
2. Cameron, R.: i.m. 1994. 235-270. o., 285-92. o.
3. Landes: i. m. 1986. 179-277. o.
4. Diederiks és tsai.: i.m. 1995. 221-22. o., 227-30. o.
5. Price, Robert: *Franciaország története*. (Maecenas, Bp. 1994.) 142-55. o., 176-204. o.
6. *Franciaország története I.* Szerk. Georges Duby (Osiris, Bp. 2005.) 756-765. o.
7. *Franciaország története II.* Szerk. Georges Duby (Osiris, Bp. 2007.) 11-68. o.
8. Levy-Leboyer, M.: Gazdasági növekedés Franciaországban a XIX. században. *Világtörténet*, 1968.

A mezőgazdaság átalakulása

1. Papp Imre: *A francia mezőgazdaság a XIX. században*. (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997.)
2. Horváth D. Tamás: A tőkés agrárfejlődés fő vonásai Franciaországban (1789-1958). *Agrártörténelmi szemle*, 1983/3-4.
3. Papp Imre: A XIX. század végi válság a francia mezőgazdaságban. *Agrártörténelmi szemle*, 1992/1-2. 3-32. o.

4. Boudot, F.: A franciaországi szövetkezeti mozgalom történetének problematikája. *Történelmi szemle*, 1967/3. 303-14. o.
5. Chevet, J.M.: Modell a párizsi régió agrárgazdálkodásának fejlődésére a 18-19. században. *Világtörténet*, 1991. Ősz-tél
6. Moriceau, Jean-Marc: Agrárforradalom a XVIII. századi Franciaországban. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/2. 113-118. o.

A „nagy francia forradalom” rövid és hosszabb távú gazdasági következményei:

1. Papp Imre: Forradalom és gazdaság. In: *Tanulmányok a francia forradalomról* (Kossuth Lajos Tudományegyetem, debrecen, 1991.) 15-23. o.
2. Heuvel, Gerd van den: Feudalizmus-kapitalizmus. A feudális földesúri rendszer 18. századi átalakulásához. In: *Tanulmányok a francia forradalomról*. Szerk.: Madaras Éva – Papp Imre (Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, 1991. 25-34. o.
3. Reichardt, Rolf – Schmitt, Eberhard: A francia forradalom – szakítás vagy folytonosság. In: *Tanulmányok a francia forradalomról* i. m. 1991. 47-88. o.
4. Lemarchand, Guy: A feudalizmusból a kapitalizmusba: a forradalom és a francia gazdaság. In: *Tanulmányok a francia forradalomról* i. m. 1991. 223-246. o.
5. Crouzet, Francois: A francia forradalom gazdasági következményei. In: *Tanulmányok a francia forradalomról* i. m. 1991. 247-257. o.
6. Ellis, G.: A háború és a francia gazdaság. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 66-68. o.
7. Bergeron, L.: Az üzleti körök, a háború és a béke. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 68-69. o.
8. Aftalion, F.: A forradalom és a császárság háborúinak finanszírozása. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 69-70. o.
9. Béaur, Gérard: A francia forradalom befejezetlen gazdaságtörténete. *KLIÓ- Történelmi szemlélő folyóirat*, 2006/3. 144-151. o.

IV. Európában az élre: a német területek/Németország

Általános köztörténeti áttekintések

1. *19. századi egyetemes történelem...* i.m. 2011. 167-247. o.
2. *A hosszú 19. század rövid története...* i. m. 2013. 175-214. o.
3. Winkler, Heinrich August: *Németország története a modern korban I.* (Osiris, Bp. 2005.) 43-298. o.

A korszak gazdaságtörténetét áttekintő, összefoglaló munkák

1. Berend T. Iván-Ránki György: i.m. 1987. 247-98. o.
2. Cameron, R.: i.m. 1994. 235-70. o., 292-99. o.
3. Landes: i. m. 1986. 179-277. o.
4. Fulbrook, Mary: *Németország története.* (Maecenas, Bp. 11993.) 123-47. o.
5. Diederiks és tsai.: i.m. 1995. 221-27. o.

A gazdaság egyes ágazatainak fejlődésével foglalkozó munkák

1. Jatzluk, Manfred: A német mezőgazdaság az Elbától keletre 1871 és 1914 között. *Történeti tanulmányok IV.* (KLTE, Debrecen, 1996.) 93-100. o.
2. Harnisch, Hartmut: Porosz agrárreformok, parasztok és kapitalizmus. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 105-113. o.
3. Götz, Albert: A német hajóipar 1850-1900. A tanulmányt ismerteti: Szávai Ferenc Tibor. *Klió-Történelmi szemlélő folyóirat*, 1997/2. 50-53. o.
4. Tomka Béla: A bank-ipar kapcsolat Németországban 1850 és 1913 között. Viták és súlypontok az irodalomban. *Századok*, 1993/1. 127-41. o.
5. Aretin, Karl Ottmar von: A forradalmi háborúk gazdasági következményei Németországban. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 72-73. o.

A gazdaság szervezetére vonatkozó munkák

1. Kocka, Jürgen: Kapitalizmus és bürokrácia a német iparosításban. *Történelmi szemle*, 1982/11. 27-44. o.
2. Somlai Péter: *Hivatalnoki szervezet és intenzív iparosítás. Max Weber bürokráciaelmélete, a gazdaság és a politika viszonya a századforduló Németországában.* (Akadémiai, Bp. 1977.)

V. Sikeres „kicsik” Nyugat-Európában: Svájc, Hollandia és Belgium

Általános köztörténeti áttekintések

1. *19. századi egyetemes történelem...* i. m. 2011. 285-296. o.
2. Karsai László: *Flamandok és vallonok.* (Kossuth, Bp. 1986.) 37-76. o.
3. Balázs Péter: *Belga-Németalföld története (1384-1830).* L'Harmattan Kiadó, Bp. 2016.
4. Erdődy Gábor: A modernizáló abszolutizmus és a rendi alkotmányosság hagyománya belga liberalizmus kialakulásában. In: *Államhatalom és társadalmi autonómia viszonya a nyugati keresztény civilizációban.* Szerk. Tevesz László. ELTE, Eötvös Kiadó, Bp. 2015. 29-38. o.
5. *A hosszú 19. század rövid története...* i. m. 2013. 369-388. o.

Az egyes országok gazdasági fejlődésére vonatkozó munkák:

1. Berend T. Iván-Ránki György: i.m. 1987. 201-246. o.
2. Cameron, Rondo: i. m. 1994. 280-285. o., 301-309. o.
3. Diederiks és tsai.: i.m. 1995. 230-35. o.
4. Karsai László: *Flamandok és vallonok.* (Kossuth, Bp. 1986.) 54-63. o.
5. Buyst, E.-Mokyr, J.: A holland ipar és kereskedelem fejlődésének hosszú távú következményei a francia periódusban (1795-1815). A tanulmányt ismerteti: Papp Imre és Lévai Csaba. *KLIÓ-Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 74-76. o.

VI. Sikeres felzárkózás sajátos utakon: Dánia, Svédország és Norvégia

Általános köztörténeti áttekintések:

1. *19. századi egyetemes történet...* i.m. 2011. 369-378. o.
2. *A hosszú 19. század rövid története...* i. m. 2013. 268-280. o.
3. Kan, A. Sz.: *A skandináv országok története.* (Kossuth, Bp. 1976.) 157-196. o.
4. Gombos József: *Finnország politikatörténete 1809-1917.* (JGYTF Kiadó, Szeged, 1994.) 93-244. o.
5. Képes György: Felvilágosult abszolutizmus Dániában. In: *Államhatalom és társadalmi autonómia viszonya a nyugati keresztény civilizációban.* Szerk. Tevesz László. ELTE, Eötvös Kiadó, Bp. 2015. 39-58. o.

Az egyes országok gazdasági fejlődésére vonatkozó munkák:

1. Berend T. Iván-Ránki György: i.m. 1987. 301-56. o., 551-55. o.
2. Cameron, R.: i.m. 1994. 305-309. o.
3. Gombos József: i.m. 1994. 77-92. o.
4. Kan: i.m. 1976. 157-161. o., 180-82. o.
5. Jörberg, L.: Az ipari forradalom Skandináviában. In: *Gazdasági elmaradottság: kiutak és kudarcok a XIX. századi Európában.* Szerk. Berend T. Iván-Ránki György. (KJK, Bp. 1979.) 159- 242. o.
6. Jespersen, Knud J. V.: Tradíció és modernizáció: a dán jóléti állam történelmi gyökerei. *KLIÓ-Történelmi szemlésző folyóirat*, 2005/3. 30-36. o.

VII. Ellentmondásos fejlődés a régió és az egyes országokon belül: a mediterrán régió (az itáliai területek/Olaszország, Spanyolország és Portugália)

Általános köztörténeti áttekintések:

1. *19. századi egyetemes történet...* i.m. 2011. 297-368. o.
2. *A hosszú 19. század rövid története...* i. m. 2013. 337-368. o.
3. Birmingham, David: *Portugália története.* (Pannoniva, Bp. 1998.) 82-131. o.
4. Cortázar, García de – Vesga, González: *Spanyolország története.* (Osiris, Bp. 2001.) 296-391. o.
5. Semsey Viktória: *A polgári átalakulás Spanyolországban 1808-1868.* L'Harmattan, Bp. 2005.
6. Pete László: *Itáliától Olaszországig. A Risorgimento és az olasz egyesítés.* (Gondolat, Bp. 2018.)
7. Kis Aladár: *Olaszország története 1748-1968.* (Akadémiai, Bp. 1975.) 9-122. o.
8. Header, Harry: *Olaszország története.* (Maecenas, Bp. 1992.) 134-192. o.

Általános gazdaságtörténeti áttekintések:

1. Berend T. Iván-Ránki György: i.m. 1987. 421-506. o.
2. Cameron: i. m. 1994. 314-320. o.
3. Wolf, Stuart: A mediterráneum gazdasága a napóleoni háborúk időszakában. *KLIÓ – Történelmi szemlésző folyóirat*, 1994/1. 80-81. o.

Az egyes országok gazdaságtörténetére vonatkozó munkák:

1. Birmingham, David: i. m. 1998. 91-92. o., 110-119. o.
2. Cortázar, García de – Vesga, González: *Spanyolország története*. (Osiris, Bp. 2001.): 330-359. o.,
3. Nadal, Jorge: Az ipari forradalom kudarca Spanyolországban. In: *Gazdasági elmaradottság: kiutak és kudarcok a XIX. századi Európában*. Szerk. Berend T. Iván-Ránki György. (KJK, Bp. 1979.) 243-295. o.
4. Castro, Armando: Iparosítás Portugáliában (1850-1914). In: *Gazdasági elmaradottság: kiutak és kudarcok a XIX. századi Európában*. Szerk. Berend T. Iván-Ránki György. (KJK, Bp. 1979.) 319-346. o.
5. Cafagna, Luciano: Az olasz iparosodás: az „ipari bázis” kialakulása 1895-1914 között. In: *Gazdasági elmaradottság: kiutak és kudarcok a XIX. századi Európában*. Szerk. Berend T. Iván-Ránki György. (KJK, Bp. 1979.) 319-346. o.
6. Gerschenkron, Alexander: Megjegyzések Olaszország ipari fejlődésének üteméről (1881-1913). In: Ugyanő: *A gazdasági elmaradottság történelmi távlatból*. (Gondolat, Bp. 1984.) 176-199. o.
7. Escosura, Leonardo Prados de la: A gyarmatbirodalom elvesztése és ennek gazdasági hatása Spanyolországra. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 76-77. o.
8. Kis Aladár: *Olaszország története 1748-1968*. (Akadémiai, Bp. 1975.) 101-103. o.

VIII. Nyugat és kelet között a felzárkózás igézetében: a Habsburgok által uralt területek

Általános köztörténeti áttekintések:

1. *19. századi egyetemes történet...* i.m. 2011. 248-285. o.
2. Zöllner, Erich: *Ausztria története*. (Osiris, Bp. 2000.) 233-370. o.

Általános gazdaságtörténeti áttekintések:

1. Berend T. Iván-Ránki György: i.m. 1987. 360-420. o.
2. Cameron: i. m. 1994. 310-314. o.
3. Zöllner, Erich: i. m. 2000. 276-287. o., 336-347. o.
4. Komlos, John: *Az Osztrák-Magyar Monarchia mint közös piac: Ausztria-Magyarország gazdasági fejlődése a 19. században*. (Maecenas, Bp. 1990.)
5. Komlos, John: A cseh és morva ipar a XVIII-XIX. század fordulóján. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 79-80. o.
6. Kövér György: A magyar gazdaságtörténet-írás régi útjai. *BUKSZ – Budapesti Könyvszemle*, 1992/4. szám, 179-183. o.
7. Ránki György: Ismertetés John Komlos fenti könyvéről. *Századok*, 1988/3. 509-511. o.

A gazdaság egyes ágazatait áttekintő munkák:

1. Schulze, Max-Stephan: Ausztria-Magyarország gépipara. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1997/3. 81-85. o.

IX. Önállósodás és leszakadás: a balkáni régió

Általános köztörténeti áttekintések:

1. *19. századi egyetemes történet...* i.m. 2011. 424-452. o.
2. *A hosszú 19. század rövid története...* i. m. 2013. 319-336. o.

Általános gazdaságtörténeti áttekintések:

1. Berend T. Iván-Ránki György: i.m. 1987. 586-646. o.
2. Cameron: i. m. 1994. 320-321. o.
3. Demeter Gábor: *A Balkán és az Oszmán Birodalom I. Gazdasági és társadalmi átalakulások a 18. század végétől a 20. század közepéig.* (Bp. 2014.)
4. Demeter Gábor: *A Balkán és az Oszmán Birodalom II. Gazdasági és társadalmi átalakulások a 18. század végétől a 20. század közepéig.* (Bp. 2016.)

Az egyes országok gazdaságtörténetére vonatkozó munkák:

1. Gerschenkron, Alexander: A bulgáriai iparosítás néhány vonása (1878-1939). In: Ugyanő: *A gazdasági elmaradottság történelmi távlatból.* (Gondolat, Bp. 1984.) 241-291. o.
2. Babanászisz, Szteriosz: Az ipari forradalom Görögországban (1840-1922). In: *Gazdasági elmaradottság: kiutak és kudarcok a XIX. századi Európában.* Szerk. Berend T. Iván-Ránki György. (KJK, Bp. 1979.) 347-425. o.
3. Berend T. Iván – Ránki György: Az ipari forradalom sajátos közép-kelet-európai típusa. In: *A gazdasági elmaradottság történelmi távlatból.* Szerk. Berend T. Iván – Ránk György (Gondolat, Bp. 1984.) 427-474. o.

X. A keleti „kolosszus: Oroszország (benne Lengyelország és Finnország)

Általános köztörténeti áttekintések:

1. *19. századi egyetemes történet...* i.m. 2011. 378-423. o.
2. *A hosszú 19. század rövid története...* i. m. 2013. 214-251. o.
3. Font Márta – Krausz Tamás – Niederhauser Emil – Szvák Gyula: *Oroszország története.* (Maecenas, Bp. 1997.) 277-417. o.
4. Sz. Bíró Zoltán: *Az elmaradt alkotmányozás. Oroszország a XIX. század második felében.* Osiris, Bp. 2017.

Általános gazdaságtörténeti áttekintések:

1. Berend T. Iván-Ránki György: i.m. 1987. 507-585. o.
2. Cameron: i. m. 1994. 321-324. o.
3. Font Márta – Krausz Tamás – Niederhauser Emil – Szvák Gyula: *Oroszország története.* (Maecenas, Bp. 1997.) 316-325. o., 363-382. o.
4. Markos György: *Az orosz ipar fejlődése Nagy Pétertől – Sztálinig.* (Budapest, 1945.)
5. Maszlov, P. P.: A nemzetgazdaság fejlődése és hatása az osztályharcra a XIX. században. In: *Az orosz történelem egyetemessége és különlegessége.* (Eötvös Loránd

Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Tudományos Szocializmus Tanszék, Szociológiai Kutató Intézet, Bp. 1983. 2. kiadás) 234-250. o.

A gazdaság egyes ágazatait áttekintő munkák:

1. Bovikin, Valerij, I.: Oroszország ipari fejlődésének társadalmi-gazdasági problémái. In: *Gazdasági elmaradottság: kiutak és kudarcok a XIX. századi Európában*. Szerk. Berend T. Iván-Ránki György. (KJK, Bp. 1979.) 475-498. o.
2. Gerschenkron, Alexander: Az orosz agrárpolitika és iparosítás 1861-1914. In: Ugyanő: *A gazdasági elmaradottság történelmi távlatból*. (Gondolat, Bp. 1984.) 292-435. o.
3. Gerschenkron, Alexander: A gazdasági fejlődés a XIX. századi orosz gondolkodás történetében. In: Ugyanő: *A gazdasági elmaradottság történelmi távlatból*. (Gondolat, Bp. 1984.) 436-485. o.
4. Dolbilov, M. D.: Az orosz jobbágyfelszabadítás pénzügyi kérdései. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 2001/2. 106-110. o.
5. Kovaljov, D. V.: Az orosz parasztgazdaságok modernizációja a XIX. század vége – XX. század eleje. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 2004/1. 112-115. o.
6. Kozlov, Sz. A.: A központi, nem fekete földes orosz területek agrármodernizációja a XVIII. század végétől a XX. század elejéig. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 2005/1. 81-85. o.
7. Ananics, Borisz V. – Lebegyev, Szergej: Oroszország pénzügyei a francia forradalom és a napóleoni háborúk idején. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 71-72. o.
8. Kostrowiczka, Irena: A napóleoni háborúk hatása a Varsói Nagyhercegség gazdasági-társadalmi fejlődésére. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 73-74. o.
9. Anfimov, A. M.: Sztolipin reformjai és történelmi hátterük. *KLIÓ – Történelmi szemlélő folyóirat*, 1999/1. 125-129. o.
10. Sztjepanov, V. L.: Sz. Ju. Witte pénzügyi reformjának előzményei: I. A. Visnyegradszkij pénzügyminiszter politikája, 1887-1892. *KLIÓ-Történelmi szemlélő folyóirat*, 2006/3. 47-50. o.
11. Bebesi György: Szergej Juljevics Vitte és az orosz vasút. In: *Az eszmetörténettől a nemzetközi kapcsolatokig: Ünnepi kötet Bodnár Erzsébet 70. születésnapjára*. Debrecen – Budapest, 2023. 167-177. o.
12. Ibragimov, K. H.: A faluközösségi földtulajdon sajátosságai Oroszországban. *KLIÓ-Történelmi szemlélő folyóirat*, 2009/4. 32-36. o.
13. Hrisztoforov, I. A.: A magán és a kincstári között: a parasztreform az állami falun, liberális doktrína és viták a tulajdonról. *KLIÓ-Történelmi szemlélő folyóirat*, 2012/2. 39-45. o.

XI. Európa perifériájáról a világgazdaság élére: az Amerikai Egyesült Államok

Általános köztörténeti áttekintések:

1. Sellers, Ch.-May, H.-McMillen, N.R.: *Az Egyesült Államok története.* (Maecenas, Bp. 1995.) 33-35. o., 52-55. o., 107-120. o., 152-153. o., 164-167. o., 1999-219. o., 259-261. o.
2. Degler, C.N.: *Az élő múlt. Milyen eők formálták Amerika mai képét?* (Európa, Bp. 1993.) 17-24. o., 41-50. o., 53-61. o., 117-145. o., 170-281. o., 312-343. o.
3. *19. századi egyetemes történet...* i.m. 2011. 475-526. o.
4. *A hosszú 19. század rövid története...* i. m. 2013. 252-267. o.
5. Andor László: *Amerika évszázada.* (Aula, Bp. 2002.) 39-49. o.

A korszak gazdaságtörténetét áttekintő munkák:

1. Mózes Mihály: *Az USA első ipari forradalma (1812-65).* In : Iparosodás és modernizáció: Tanulmányok Ránki György emlékének. (KLTE, Debrecen, 1991.)
2. Cameron: i. m. 1994. 277-280. o.
3. Benda Gyula: *New Economic History.* In : Történeti statisztikai tanulmányok 1. (Budapest, 1975.) 261-67. o. Megtalálható még: Benda Gyula: *Társadalomtörténeti tanulmányok* (Osiris, Bp. 2006.) 33-57. o.
4. Smith, Mark H: A polgárháború előtti amerikai Dél időfelhasználása összehasonlító perspektívában. A tanulmányt ismerteti: Lévai Csaba. *Klió-Történelmi szemlélő folyóirat*, 1998/1. 119-126. o.
5. Paquet, Gilles – Wallot, Jean-Pierre: A forradalmi és a napóleoni háborúk gazdasági következményei Észak-Amerikában. *KLIÓ-Történelmi szemlélő folyóirat*, 1994/1. 81-83. o.
6. Sellers, Ch.-May, H.-McMillen, N.R.: *Az Egyesült Államok története.* (Maecenas, Bp. 1995.) 33-35. o., 52-55. o., 107-120. o., 152-153. o., 164-167. o., 1999-219. o., 259-261. o.
7. Degler, C.N.: *Az élő múlt. Milyen eők formálták Amerika mai képét?* (Európa, Bp. 1993.) 17-24. o., 41-50. o., 53-61. o., 117-145. o., 170-281. o., 312-343. o.
8. Zala Tamás: *Az Újvilág próbatétele. Társadalomrajz a századforduló Amerikájáról.* (Kossuth, Bp. 1975.) 21-65. o., 65-81. o.

A gazdaság egyes ágazataira vonatkozó művek:

1. Brown, Dee: *Vasút a vadnyugaton.* (Kossuth, Bp. 1981.)
2. Eddie, Scott M.: *Ami „köztudott” az igaz is? Bevezetés a kliometrikus történetírás gondolkodásmódjába.* (Csokonai, Debrecen, 1996.) 9-18. o.
3. Bölöni Farkas Sándor: *Napnyugati utazás. Napló.* (Helikon, Bp. 1984.) 330-334. o., 376-378. o., 464-466. o.
4. *Dokumentumok az Egyesült Államok történetéhez 1774-1918.* Szerk. Urbán Aladár (Tankönyvkiadó, Bp. 1981.) 108-111. o., 119-121. o., 123-126. o., 147-150. o., 187-189. o., 212-217. o., 229-234. o., 259-261. o., 283-285. o., 309-311. o.
5. Lévai Csaba: Rizs és indigó: rabszolgotartás az észak-amerikai szárazföldi brit gyarmatok legdélebbi övezetében az Alsó-Délen. In *Emlékkönyv ifj. Barta János 70.*

- születésnapjára*. Szerk. Papp Imre-Angi János-Pallai László (Debrecen, 2010.) 251-262. o.
6. Lévai Csaba: Gazdasági élet és rabszolgotartás az észak-amerikai közép-atlanti gyarmatokon. In *Emlékkönyv L. Nagy Zsuzsa 80. születésnapjára* Szerk. Kovács Zoltán-Püski Levente (Debrecen, 2010.) 169-182. o.
 7. Lukács, John: *Az Egyesült Államok 20. századi története*. (Gondolat, Bp. 1988.) 121-128. o., 132-136. o.
 8. Merrill, Michael: A „kapitalizmus” helyzetétele. Az újabb irodalom áttekintése. A tanulmányt ismerteti: Lévai Csaba. *KLIÓ-Történelmi szemlélő folyóirat*, 1996/1. 31-37. o.
 9. *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez*. Szerk. Bódy Pál-Urbán Aladár. (Dialóg Campus, Pécs-Budapest, 2001.) 219-230. o.